

'To minutters stilhed'

af Lars Kraume

- et undervisningsmateriale

- **Fag:** Tysk, samfundsfag, historie, mediefag, filosofi og psykologi
- **Niveau:** Gymnasiale uddannelser samt folkeskolens 7., 8., 9. og 10. klasser
- **Overordnede temaer:** Tysk historie, Anden Verdenskrig, DDR, Efterkrigstiden, Revolution, Identitet, *Coming of age*, Individet og samfundet, Individet og fællesskabet
- **Forfatter:** Katrine Sommer Boysen

Kort om undervisningsmaterialet

Undervisningsmaterialet er udarbejdet, så det i princippet kan bruges på alle klassetrin, men der vil selvfølgelig være spørgsmål og opgaver, man kan gå i dybden med på andre måder, hvis man går i gymnasiet. De forskelle faglige dimensioner er også flettet tæt sammen, for sådan er det i filmen, der lader de personlige historier smelte sammen med den 'store' historie. Det er tilsigtet og gjort for at give eleverne en fornemmelse af, at eksempelvis psykologi og historie kan være to sider af samme sag.

TO MINUTTERS STILHED

EN FILM AF LARS KRAUME (FRITZ BAUER: EN FJENDE AF STATEN)

STUDIOCANAL PRESENTERER EN FILM AF LARS KRAUME EN ANZENTE PRODUKTION I CO-PRODUKTION MED ZERO ONE FILM STUDIOCANAL FILM WUNDERWERK OG ZDF "DAS SCHWIEGENDE KLASSENZIMMER" MED LEONARD SCHEICHER TOM GRAMENZ LENA KLENKE JONAS DASSLER ISAIAH MICHALSKI RONALD ZEHFELD FLORIAN LUKAS JÖRDIS TRIEBEL MICHAEL CWSIOEK MAX HOPP GASTSTJYREREREN AF BIRGHART KLAUSSNER CHEFFOTOGRAF JENS HARANT CASTING NESSIE NESSLAUER SCENARIØR OLAF SCHIEFNER KOSTUMER ESTHER WALZ MAKE-UP JENS BARTRAM LYS STEFAN SOLTAN KLIP BARBARA GIES MONTASJ CHRISTOPH M. KAISER OG JULIAN MAAS PRODUKTIONSLEDER HOLGER HÄRTL LINE PRODUCER FRANK HECHLER EXECUTIVE PRODUCER SUSANNE FREYER CO-PRODUCER THOMAS KUPFUS ISABEL RIND KALLE FRIZ LARS KRAUME REGISSEUR CAROLINE VON SENDEN PRODUKTERET AF MIRIAM BÜSSEL MANUSKRIFT LARS KRAUME BRACKET OG BORD AF DIETRICH GARSTKA UDDYRET AF ULSTEIN WELAS INSTRUKTION LARS KRAUME SKRIVET AF MBB FFA FFF BAYERN DFFF FFFSRH OG BKM MED STØTTE FRA CREATIVE EUROPE MEDIA SUBPROGRAMME OF THE EUROPEAN UNION OG EUDIODE EUROPE

ANGELFILMDEK STUDIOCANAL ANZENTE akzente zero one film WUNDERWERK DDF medienboard FFA FFF Bayern DFFSRH EUDIODE CREATIVE EUROPE MEDIA SUBPROGRAMME OF THE EUROPEAN UNION ANGEL

Bag om filmen

Det er ikke første gang, den italiensk/tyske filminstruktør Lars Kraume tager Tyskland i årene efter Anden Verdenskrig under kyndig behandling. I 2015 var det med prisvindende 'Fritz Bauer: En fjende af staten', der handlede om den jødiske advokat Fritz Bauer, der efter at have været i dansk eksil under krigen, vender tilbage til Tyskland med det mål at retsforfølge naziforbryderne fra Det tredje rige. Den tyske stat er dog alt andet end interesseret i at dæmme op for fortidens synder og ønsker blot at lægge låg på hændelserne, så Bauer bliver hurtigt vældig upopulær.

Kraume baserede 'Fritz Bauer: En fjende af staten' på en virkelig historie, og det samme er tilfældet med 'To minutters stilhed', der udspiller sig i Østtyskland i 1956, hvor en virkelig gymnasieklasse kom i alvorlige vanskeligheder efter en tilsyneladende uskyldig protest. Filmen er baseret på bogen 'Das schweigende Klassenzimmer' fra 2006 af forfatteren Dietrich Garstka (1939-2018), der selv var lærer.

- Filmens originaltitel er 'Das schweigende Klassenzimmer', der direkte oversat vil betyde 'Det tavse klasseværelse'. Den danske titel er blevet til 'To minutters stilhed', mens den engelske/internationale titel lyder 'The Silent Revolution'. Diskuter nuanceforskellene i de tre titler. Hvilke associationer vækker de hver især? Hvilken synes I er bedst eller mest sigende?
- Filmens plakat er ofte det første vi ser, når vi skal se en film. Derfor har plakaten stor betydning for, hvad vi forventer os af filmen. Plakaten til 'To minutters stilhed' viser klassens elever med forstummede bjælker over munden. De står på række og geled som små soldater, der er tvunget til tavshed. Lav en analyse af plakaten, der både forholder sig til tekst og billede.

Historisk baggrund

'To minutters stilhed' foregår i Østtyskland i 1956. Anden Verdenskrig er slut 11 år tidligere, og Tyskland er delt op i Øst og Vest, hvor der gælder vidt forskellige regler. Det er endnu før Berlinmuren, det ideologiske jerntæppe, der splintrede Europa, blev rejst (1961-1989), så derfor er det stadig muligt for filmens to hovedpersoner Kurt og Theo at tage på små udflugter med tog til det Vestberlin, der er under amerikanernes langt mere liberale styre.

I 1956 kæmper tyskerne stadig med de både konkrete og mentale ar fra Anden Verdenskrig og den nazistiske ideologi, der fik overbevist så mange tyskere om at Hitlers tanker var rigtige. De er derfor plaget af både skyld og skam og måske derfor, sådan synes Kraume i hvert fald at fremstille det, lette ofre for den nye altdominerende kommunistiske ideologi, som Sovjetunionen serverer for dem.

Kraume skildrer et splittet Tyskland, og et folk, der er splittet både i det indre og det ydre. Alle ønsker de at sone nazitidens forbrydelser, og ingen tør stå op mod den nye overmagt, der bestemmer sandheden.

- Lav en historisk tidslinje, hvor de væsentlige begivenheder i filmen placeres for at få et overblik over samtiden og den tid, der går forud.
- I 'To minutters stilhed' runger ekkoer fra både Anden Verdenskrig og Den kolde krig, og det er umuligt til fulde at forstå filmen uden også at forstå den historiske kontekst. Få eleverne til at undersøge de forhold, der har ledt op til den situation, klassen i 'To minutters stilhed' står i, og diskuter (på de ældre klasses trin), de psykologiske konsekvenser af at have gennemlevet en så

barsk krigsperiode. Hvordan er det smittet af på de unge mennesker og ikke mindst deres forældre?

- Det er specifikt situationen i Ungarn, der bliver startskuddet for klassens vanskeligheder. Find oplysninger om det ungarske oprør mod den marxistisk/leninistiske regering.

Synopsis

Året er 1956. Anden Verdenskrig er forbi, Den kolde krig raser, og i Østtyskland, der er under sovjetisk ledelse, forsøges beboerne afskåret fra omverdenen. I den østtyske by Stalinstadt (i dag Eisenhüttenstadt), der ligger 95 km sydøst for Berlin, forsøger en gymnasieklasse, der står for at blive studenter til sommer, at få en ungdom, der er så normal som muligt omstændighederne taget i betragtning. Men i en verden, hvor øst og vest er lysår fra hinanden, og hvor friheden er ekstremt begrænset, er det svært.

Toget kører dog stadig mellem Øst- og Vestberlin, så bedstevennerne Kurt og Theo lusker sig alligevel over til det forjættede Vesten ved at påstå, at de skal besøge Theos morfars grav i Vestberlin. Kontrollørerne hopper på den, og pludselig kan de to drenge snige sig i biografen sammen med to ukendte piger og ikke bare se ugerevyens nyheder i en form, der aldrig når til Østtyskland, de kan også se letpåkledte damer i Eduard von Borsodys eksotiske 'Liane – pigen fra urskoven' (1956). Den halvnøgne Liane er dog ikke det, der har brændt sig fast på nethinden hos de to unge mænd, da de er

tilbage hos deres venner. Det er nyheden om folkeopstanden i Ungarn, hvor en kontrarevolution er under opsejling.

Tilbage i Østtyskland har de ingen muligheder for at blive opdateret; kun hos klassekammeraten Pauls onkel, gamle Edgar, der i al hemmelighed har adgang til den vestlige radiostation RIAS, der slår sig op som 'Den frie verdens frie stemme'. Her kan vennerne holde sig opdateret på situationen i Ungarn, som optager dem meget. Da de hører, at regeringen har slået revolutionen ned, og at deres idol, fodboldspilleren Ferenc Puskás (1927-2016) måske er blandt de omkomne, bliver særligt Kurt og Theo så arrige, at de ikke kan rumme det.

I sympati med ungarene foreslår Kurt derfor, at klassen den følgende dag forbliver tavse i to minutter, når deres lærer kommer ind i klassen. To minutters stilhed har de kæmpende ungarene fortjent. Kurts forslag bakkes op af de fleste andre, og i god demokratisk skik bliver det dermed vedtaget. Og så går det løs. I to minutter er der ikke én elev, der siger en lyd, og den totale tavshed forvirrer deres lærer, som bliver perpleks og uforstående over for den tilsyneladende umotiverede demonstration, som han derfor tager personligt og går til skoleledelsen med. Skoleinspektør Schwarz forsøger at dysse sagen ned, men en anden lærer, der samtidig arbejder som sekretær i det kommunistiske ungdomsforbund FDJ, kræver handling, og derfor bliver det regionale skolemyndigheder involveret, og bestyrelsesforkvinden Kessler helmer ikke, før der er fundet en at stille ansvarlig for protesten.

Schwarz trækker derfor arbejderdrengen Theo op på sit kontor og forsøger at tale til hans familiehistorik, hvor mændene knokler hårdt på et stålvalseværk. For første gang i Tysklands historie, fortæller Schwarz, har arbejdere en chance for at bryde ud af den sociale arv, og han beder Theo overveje sine handlinger i forhold til fremtiden.

Theo bliver pludselig nervøs og foreslår klassen, at de i stedet for at fortælle, at de holdt to minutters stilhed for Ungarn, bare var stille, fordi de ville mindes deres helt Ferenc Puskás. Så kunne de slippe for ballade, for så er protesten ikke politisk motiveret. Men Kurt stiller sig tvivlende over for den strategi. Hvis revolutionen kun foregår inden i deres hoveder, er den nytteløs, mener han. Theos kæreste Lena, er enig med Kurt. Et flertal af klassekammeraterne stemmer dog for nødløgnen, og samfulde elever forklarer den stadig mere frustrerede Kessler, at stilheden alene var en hyldest til Puskás.

Men sagen ender ikke der. Undervisningsministeriet involveres, da de betragter hændelsen som en kontrarevolution. Nu skal der falde hoveder, ellers vil hele klassen blive bortvist og nægtet at tage den studentereksamen, som de alle har knoklet for. Undervisningsministeren og hans lakajer iværksætter en afhøringsstrategi, hvor de med manipulation og løgne spiller kammeraterne ud mod hinanden. De graver også fortiede ting fra fortiden om familiemedlemmer, der har været nazikollaboratører, frem. Ting, de truer med at bringe frem i lyset, hvis ikke eleverne udviser velvilje og udpeger en forræder.

Til slut bliver presset for meget for Erik, der har fået forfærdelige nyheder om sin afdøde far, og han indrømmer, at det var Kurt, der var idémanden bag protesten. Han angiver også Edgar. Men systemet er bevidst om Kurts fars status som højtrangerende politiker, og de forsøger at få Kurt til at indgå en aftale om at angive Erik i stedet. Så vil han selv slippe for straf.

Kurt er i vildrede og sammen med sin mor indser han, at han kun har en mulighed: At flygte til Vestberlin og forsøge at tage sin eksamen der. Da han tages af togvagten, der ikke tror på hans forklaring, bliver han mødt af sin far, der bakker hans forklaring op. Kurt er kommet helskindet til Vesten. Og det er han ikke den eneste, der er. For de fleste andre fra klassen følger trop. Kun fire bliver tilbage. Resten bliver studenter i Vestberlin.

'To minutters stilhed' er en film om sammenhold og venskab. Om at tænke frit eller indordne sig under systemets rammer. Om fædre og sønner og fortidens synder. Og om at stå sammen, selv når det bliver allersværest.

- Lav et handlingsreferat med fokus på filmens spændingskurve. Hvor ligger de dramatiske højdepunkter? Er der et *point of no return*?
- 'To minutters stilhed' har to centrale hovedpersoner, Kurt og Theo, men de andre klassekammerater er også væsentlige for at forstå filmen. Lav personkarakteristikker af relevante personer og diskuter med eleverne, hvad de hver især repræsenterer.
- Hvad betyder de personlige historier (eksempelvis familiebaggrundene) i filmens overordnede fortælling? Hvilken betydning har det eksempelvis, at vi ved, at Theo har små brødre, og at Kurt er enebarn?
- Forbered på forhånd eleverne på at lægge mærke til underlægningsmusik, kameraføring og klipning. Hvilken betydning har det formmæssige filmsprog for vores forståelse af filmen?

Det splittede Tyskland

'To minutters stilhed' foregår i et Tyskland i splittelse. Helt konkret er landet delt i øst og vest (endnu ikke med muren, men alligevel), og i overført forstand er landet splittet af en syndig fortid og en usikker fremtid. Landet er også splittet ideologisk. Efter i mange år at have været under nationalsocialistisk

ledelse, er Østtyskland nu underlagt Sovjetunionens dogmer, mens Vesttyskland er blevet vestliggjort af amerikanernes kapitalisme.

Splittelsen er også en identitetsmæssig splittelse – og det fremgår ikke mindst, fordi 'To minutters stilhed' jo handler om unge mennesker, der nærmest per definition er ved at finde deres identitet. Derfor at situationen endnu mere sårbar for hovedpersonerne, der forsøger at finde deres egen stemme i en verden, der ikke tillader det.

- Diskuter og reflekter over, hvordan det må være at gå fra én dominerende ideologi til en anden; fra nazismen til kommunismen. Kan I komme på nutidige eksempler, der minder om situationen i Tyskland i 1950'erne?
- Hvordan kan protesten med de to minutters stilhed ses som en metafor for at finde sig selv og et identitetsmæssigt ståsted i en verden, man ikke føler sig hjemme i?

Genre – mellem *coming of age* og historisk drama

Man genreklassificerer værker af enhver støbning for at få fornemmelsen af et slægtskab, og genrer er et af de mest effektive klassificeringsværktøjer, der findes. Når vi skal se en film, orienterer vi os efter, om vi har lyst til at se en romantisk komedie, en actionfilm eller *science fiction*. En genrefilm er altid defineret

ud fra nogle narrative eller stilistiske fællestræk. Eksempelvis vil helten og heltinden stort set altid ende sammen i en romance, mens westernfilm er fyldt med cowboyhatte, heste og salooner.

Skal man genrebestemme 'To minutters stilhed' vil det mest præcise nok være at kalde den et drama. Men det er en så bred betegnelse, at man må ty til underkategorier for at forstå den fuldt ud. Dels er filmen en filmatisering, hvilket kræver at instruktøren forholder sig til en allerede eksisterende tekst. Den er også et historisk drama, der skildrer en bestemt periode i Tysklands historie.

Og så er det en såkaldt *coming of age*-film, eller på dansk en dannelsehistorie. Dannelsehistorier kender vi også fra litteraturen, og genren involverer et eller flere unge menneskers rejse fra det ubekymrede ungdomsliv til voksenlivets tunge ansvar (groft sagt).

- Beskriv og analyser 'To minutters stilhed' som henholdsvis historisk drama og *coming of age*-film. Hvordan er de unge menneskers dannelsesrejse i filmen? Og er der steder, hvor de to undergenrer smelter sammen, og den historiske virkelighed spejles i deres personlige historier?

Filosofi, sociologi og psykologi

Der er store spørgsmål på spil i 'To minutters stilhed' – spørgsmål af både filosofisk, psykologisk og sociologisk karakter. Filmen kan med fordel bruges i undervisningen i disse fag som udgangspunkt for brede diskussioner, hvor udgangspunktet kunne være nogle af de spørgsmål filmen selv stiller sit publikum, eller som filmens personer stiller hinanden?

- Skal man følge flokken eller tænke frit – uanset konsekvenserne?
- Fungerer de demokratiske beslutningsprocesser, som de unge benytter sig af?
- For hvis skyld afholdes de to minutters stilhed for Ungarn? Ungarerne får det jo ikke at vide.
- I slutningen af filmen siger Theo til sine klassekammerater, at de selv må tage stilling til, om de vil tage til Vestberlin eller ej. Det er op dem selv. Hvilke overvejelser mon der ligger til grund for deres endelige beslutning? Diskuter med eleverne om de kan sætte sig ind i de forskellige bevæggrunde.